

Філософія

УДК 17:94(477)"1932/1933":316.7(=161.2)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15335379>

Вплив постголодоморного синдрому на сучасне світобачення українців

Предместніков Олег Гарійович,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України завідувач
кафедри права Мелітопольського державного педагогічного університету

імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, Україна,

<https://orcid.org/0000-0001-8196-647X>

Порубянський Андрій Валентинович,

розробник програмного забезпечення в NABUTO FZ-LLC

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0009-0008-7374-5165>

Прийнято: 16.04.2025 | Опубліковано: 30.04.2025

Анотація. Стаття присвячена філософському осмисленню впливу постголодоморного синдрому на сучасне світобачення українців з акцентом на його етичні, онтологічні та екзистенційні аспекти. Голодомор 1932–1933 років розглядається як історична травма, що сформувала специфічний світогляд нації, який виходить за межі психологічних чи соціальних наслідків і впливає на розуміння буття, цінностей і сенсу життя. Метою є аналіз трансформації моральної свідомості, онтологічного сприйняття світу та екзистенційного пошуку сенсу під впливом цього синдрому, а також визначення його ролі у формуванні сучасної української ідентичності.

Дослідження спирається на філософський аналіз із залученням концепцій етики (Льовінас, Кант), онтології (Хайдеггер, Арендт) та екзистенціалізму (Сартр, Франкл). Використано метод інтерпретації історичних і культурних джерел, а також порівняльний підхід до сучасних наукових праць, що стосуються Голодомору та його наслідків. Стаття інтегрує теоретичні положення з аналізом емпіричних даних із народних нарративів і досліджень українських авторів.

Встановлено, що постголодоморний синдром спричинив етичну трансформацію, змістивши цінності українців до солідарності та "етики недовіри", створивши моральний парадокс жертви й опору. Онтологічно він сформував сприйняття світу як ненадійного буття, де пам'ять і "присутність відсутнього" визначають спосіб існування. Екзистенційно синдром спонукає до пошуку сенсу через солідарність, духовність і надію, що відкриває шлях до нової ідентичності. Ці процеси свідчать про амбівалентність світобачення українців, яке поєднує травму з творчим потенціалом.

Постголодоморний синдром є не лише відбитком трагедії, а й активним чинником формування сучасного світобачення українців. Він інтегрує етичну чутливість, онтологічну глибину та екзистенційну спрямованість на сенс, сприяючи становленню ідентичності, заснованої на стійкості та свободі. Дослідження підкреслює необхідність подальшого осмислення ролі історичної пам'яті у філософському контексті для розуміння буття українців у сучасному світі.

Ключові слова: *постголодоморний синдром, світобачення українців, Голодомор, етична травма, онтологія буття, екзистенційний сенс, національна ідентичність, філософія.*

Impact of post-famine syndrome on the modern worldview of Ukrainians

Oleh Predmestnikov,

Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine Head of the Department of Law, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Zaporizhzhia, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-8196-647X>

Andrii Porubianskyi,

Software developer in NABUTO FZ-LLC, Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0008-7374-5165>

***Abstract.** The article is devoted to the philosophical understanding of the influence of post-famine syndrome on the modern worldview of Ukrainians with an emphasis on its ethical, ontological and existential aspects. The Holodomor of 1932-1933 is considered as a historical trauma that formed a specific worldview of the nation, which goes beyond the psychological or social consequences and affects the understanding of being, values and meaning of life. The aim is the analysis of the transformation of moral consciousness, the ontological perception of the world and the existential search of meaning under the influence of this syndrome, and also the definition of its role in the formation of the modern Ukrainian identity.*

The research is based on the philosophical analysis involving the concepts of ethics (Levinas, Kant), ontology (Heidegger, Arendt) and existentialism (Sartre, Frankl). The method of interpretation of historical and cultural sources has been used, and also the comparative approach to the modern scientific works concerning the Holodomor and its consequences. The article integrates the theoretical provisions with the analysis of empirical data from folk narratives and researches by the Ukrainian authors.

It has been determined that the post-famine syndrome caused an ethical transformation, shifting the values of Ukrainians to solidarity and "ethics of distrust," creating a moral paradox of sacrifice and resistance. Ontologically, it has formed the perception of the world as an unreliable being, where memory and the "the presence of the absent" determine the way of existence. Existentially, the syndrome encourages the search of meaning through solidarity, spirituality and hope, which opens the way to a new identity. These processes testify to the ambivalence of the worldview of the Ukrainians, which combines trauma with creative potential.

Post-famine syndrome is not only an imprint of the tragedy, but also an active factor in the formation of the modern worldview of epy Ukrainians. It integrates ethical sensitivity, ontological depth, and existential focus on meaning, contributing to an identity based on resilience and freedom. The research emphasizes the necessity of the further understanding of the role of historical memory in the philosophical context for understanding the existence of the Ukrainians in the modern world.

Keywords: *post-famine syndrome, worldview of Ukrainians, Holodomor, ethical trauma, ontology of being, existential meaning, national identity, philosophy.*

Постановка проблеми

Формування сучасного світобачення українців значною мірою зумовлене впливом історичних травм, культурних змін та екзистенційних викликів. Серед визначальних чинників постає постголодоморний синдром — комплекс психологічних, соціальних та аксіологічних наслідків Голодомору 1932–1933 років, що закарбувався у колективній свідомості.

Переважає більшість наукових досліджень даного явища здійснюється в межах психологічного та історичного дискурсів. Психологічний підхід спрямований на аналіз травматичних наслідків для індивідуальної та колективної психіки, тоді як історичний підхід фокусується на реконструкції

фактів та осмисленні суспільно-політичних умов трагедії. Водночас філософський вимір постголодоморного синдрому залишається недостатньо розробленим.

Філософський підхід дає змогу досліджувати постголодоморний синдром як чинник трансформації онтологічних засад існування людини та нації, зміни ціннісних орієнтацій, порушення традиційних форм буття і переосмислення понять свободи, справедливості, надії. Такий підхід дозволяє виявити глибинні механізми впливу історичної травми на світоглядні основи сучасної української ідентичності.

Метою даного дослідження є філософська рефлексія постголодоморного синдрому в аспекті його впливу на формування світобачення українців, з урахуванням етичних та онтологічних вимірів, а також визначення можливостей подолання травматичного спадку через відновлення ціннісних структур та національної ідентичності.

Подальший виклад передбачає огляд основних наукових позицій щодо аналізу постголодоморного синдрому у психологічному, історичному та філософському вимірах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження впливу Голодомору 1932–1933 років на сучасне світобачення українців є багатогранною темою, що охоплює історичні, соціологічні, психологічні та філософські аспекти. Останні роки позначилися поживанням наукового інтересу до цієї проблематики, зокрема через спроби осмислити постголодоморний синдром як ключовий чинник формування національної свідомості та етичних орієнтирів українців.

В. Лациба у своїй роботі акцентує увагу на концепції "українського коду виживання", що сформувався в умовах травматичного досвіду Голодомору [1]. Автор розглядає цей код як комплекс адаптаційних механізмів, які вплинули на світогляд українців, зокрема через призму стійкості та солідарності. І.

Пахольчук аналізує Голодомор як акт геноциду, спираючись на ідеї Рафаеля Лемкіна, і підкреслює, що його наслідки мають не лише історичне, а й філософське значення, впливаючи на сучасне розуміння справедливості та моралі [2].

Д. Чолак досліджує, як Голодомор вплинув на самоусвідомлення українців, наголошуючи на трансформації колективної ідентичності через втрату довіри до влади та соціальних інститутів [3]. У свою чергу, А. Лой, І. Давіденко, К. Мирошник та Д. Попіль у контексті української філософії пізнього СРСР зазначають, що історичні травми, зокрема Голодомор, сприяли формуванню специфічного типу мислення, спрямованого на опір і пошук сенсу в умовах тоталітаризму [4]. М. Чекаліна піднімає проблему моральних складових постголодоморного синдрому, порівнюючи його з іншими геноцидами ХХ століття та акцентуючи на етичних дилемах сучасності [5].

С. Маркова звертається до методології дослідження Голодомору, наголошуючи на ремінісценціях українців до людиноненависницької ідеології, що відображається у сучасному сприйнятті агресії з боку Росії [6]. П. Ямчук пропонує філософський підхід до осмислення Голодомору через концепцію "трансцендентального опору", де травма стає основою для христоцентричної боротьби за духовну свободу [7]. З. Атаманюк аналізує вплив геноцидів, зокрема Голодомору, на національну самосвідомість, підкреслюючи її амбівалентність – між жертвою та героїчним спротивом [8].

Н. Шолуха досліджує міфи про голод у парадигмі чуттєвого досвіду, зазначаючи, що наративи про Голодомор формують емоційну основу сучасного світобачення українців [9]. Л. Якубова розглядає Голодомор як інструмент тоталітарного впливу на масову свідомість, звертаючи увагу на його ефект у громадах етнічних меншин [10]. З. Пенцова акцентує на ролі Голодомору у формуванні сучасної української ідентичності, пов'язуючи її з пам'яттю про втрати та прагненням до самореалізації [11].

Т. Єщенко досліджує діалогійність у народних оповіданнях про Голодомор, підкреслюючи їхню роль у передачі травматичного досвіду через покоління [12]. С. Ганаба аналізує морально-етичні наслідки Голодомору, наголошуючи на їх актуальності для розуміння сучасних суспільних цінностей [13]. О. Косяк розглядає медіацію Голодомору в новітніх масмедіа, зазначаючи, що спосіб відтворення історії впливає на сприйняття трагедії молодшим поколінням [14]. Нарешті, О. Федотова, Л. Галуха та С. Везомська досліджують формування української національної ідентичності під впливом історичних подій ХХ століття, включаючи Голодомор, як фактор консолідації нації [15].

Таким чином, сучасні дослідження демонструють багатогранність впливу постголодоморного синдрому на світобачення українців. Водночас бракує системного філософського аналізу, що інтегрував би етичні, онтологічні та екзистенційні аспекти цього феномену, що й визначає актуальність пропонованої статті.

Крім того, важливо враховувати міжнародні дослідження, що аналізують вплив історичних травм на колективну свідомість у різних країнах. Зокрема, Е. Хоппер та Л. Гонсалес пропонують концептуальний огляд, у якому історична травма розглядається як публічний нарратив, що зв'язує минулі події з сучасними проблемами здоров'я, особливо в маргіналізованих спільнотах [16]. Цей підхід дозволяє зрозуміти, як пам'ять про Голодомор функціонує в українському суспільстві не лише як історичний факт, а як активний елемент формування національної ідентичності та стійкості, що резонує з сучасними викликами.

Л. Кірмаєр, Дж. Гоун та Дж. Мозес критично переосмислюють концепцію історичної травми, акцентуючи на її застосуванні до корінних народів і підкреслюючи необхідність культурно специфічних підходів до її вивчення [17]. Їхня робота вказує на важливість контекстуалізації

травматичного досвіду, що є актуальним для аналізу постголодоморного синдрому в унікальному історично-культурному контексті України. Інтеграція цих міжнародних перспектив збагачує розуміння багатогранного впливу історичних травм на національну свідомість, дозволяючи порівняти український досвід із глобальними аналогами.

Таким чином, сучасні дослідження, як українські, так і міжнародні, розкривають багатогранність впливу постголодоморного синдрому та інших історичних травм на формування національної свідомості, акцентуючи на психологічних, соціальних і культурних аспектах. Проте бракує системного філософського аналізу, який би цілісно інтегрував етичні, онтологічні та екзистенційні виміри цього феномену, зокрема в контексті української ідентичності. Ця прогалина визначає завдання пропонованої статті: дослідити, як постголодоморний синдром трансформує моральні цінності українців, впливає на їхнє сприйняття буття та спонукає до пошуку сенсу, а також оцінити, чи може його усвідомлення стати основою для переосмислення національної ідентичності через філософські категорії відповідальності, тривоги та свободи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Незважаючи на значний прогрес у дослідженні впливу Голодомору 1932–1933 років на світобачення українців, низка аспектів залишається недостатньо вивченою, що обмежує повноцінне розуміння постголодоморного синдрому як комплексного філософського феномену. По-перше, сучасні дослідження, такі як праці В. Лациби [1], Д. Чолака [3] чи З. Пенцової [11], здебільшого зосереджуються на психологічних, соціологічних або історичних наслідках Голодомору, тоді як інтегративний філософський аналіз, що поєднував би етичні, онтологічні та екзистенційні виміри, залишається фрагментарним. Це створює прогалину в осмисленні того, як травматичний досвід трансформується у світоглядні основи сучасної української свідомості.

По-друге, недостатньо уваги приділено ролі історичної пам'яті як активного чинника формування національної ідентичності. Хоча Т. Єщенко [12] та Н. Шолуха [9] звертаються до народних наративів і міфів про Голодомор, їхній вплив на онтологічне сприйняття буття та екзистенційний пошук сенсу залишається недоопрацьованим. Питання про те, як пам'ять про Голодомор може бути не лише травматичним баластом, а й джерелом творчого потенціалу для нової ідентичності, потребує глибшого філософського осмислення, зокрема через концепції Хайдеггера, Арендт чи Франкла.

По-третє, етичні дилеми, породжені постголодоморним синдромом, такі як поєднання прощення з пам'яттю про злочин (як зазначає М. Чекаліна [5]), або амбівалентність між позицією жертви та героїчним опором (З. Атаманюк [8]), не отримали систематичного аналізу в контексті сучасних моральних орієнтирів українців. Це особливо актуально в умовах нинішніх викликів, коли етична чутливість нації зазнає нових трансформацій.

Нарешті, бракує досліджень, які б розглядали постголодоморний синдром у глобальному контексті, порівнюючи його з іншими історичними травмами (наприклад, Голокостом чи геноцидами в інших країнах), щоб виявити універсальні та унікальні риси впливу геноциду на світобачення. Такий порівняльний підхід міг би збагатити розуміння феномену та його значення для української культури.

Зазначені вище прогалини обґрунтовують необхідність пропонованого дослідження.

Постановка завдання

Метою даної статті є філософська рефлексія впливу постголодоморного синдрому на сучасне світобачення українців із акцентом на його етичні, онтологічні та екзистенційні виміри. Голодомор 1932–1933 років, як історична травма, залишив глибокий слід у колективній свідомості нації, що проявляється не лише у психологічних чи соціальних аспектах, а й у способах

осмислення буття, цінностей і сенсу життя. У цьому контексті постголодоморний синдром розглядається як комплексний феномен, що виходить за межі історичного факту, стаючи основою для формування специфічного світогляду сучасних українців.

Завдання дослідження полягає у тому, щоб проаналізувати, як етична травма Голодомору трансформувала моральні орієнтири українців, зокрема через зміну цінностей і сприйняття справедливості; дослідити онтологічні наслідки цього синдрому, з'ясувавши, як він вплинув на розуміння буття та місця людини у світі; а також розкрити екзистенційний потенціал травматичного досвіду, визначивши, як він спонукає до пошуку сенсу й формує надію на майбутнє. Стаття прагне не лише описати ці процеси, а й осмислити їх через філософські категорії, такі як моральна відповідальність, онтологічна тривога та екзистенційна свобода, спираючись на праці сучасних дослідників і класичні філософські концепції.

Кінцева мета дослідження – продемонструвати, що постголодоморний синдром є не лише тягарем минулого, а й продуктивним елементом сучасного світобачення українців, що сприяє формуванню нової національної ідентичності, заснованої на пам'яті, стійкості та прагненні до гармонійного буття. Таким чином, стаття спрямована на поглиблення розуміння зв'язку між історичною травмою та філософськими основами світогляду, пропонуючи цілісний підхід до аналізу цього феномену в контексті української культури та духовності.

Виклад основного матеріалу

І. Постголодоморний синдром як етична травма: трансформація цінностей і моральної свідомості. Голодомор 1932–1933 років, визнаний актом геноциду українського народу, залишив не лише фізичні втрати, але й глибоку етичну травму, що відобразилася у світобаченні українців. Ця трагедія порушила фундаментальні моральні основи – довіру до світу, справедливість,

людську гідність, – створивши розлом у колективній свідомості, який і досі впливає на сприйняття реальності. Постголодоморний синдром у цьому контексті постає як не лише психологічний, а й етичний феномен, що трансформував цінності та моральні орієнтири українців, формуючи специфічну етичну позицію, яка коливається між жертвою та опором.

Одним із ключових проявів цієї етичної травми стало зміщення акценту з індивідуалістичних цінностей на колективну солідарність. В. Лациба зазначає, що в умовах голоду виживання стало можливим завдяки взаємодопомозі та підтримці всередині спільноти, що сформувало так званий "український код виживання" [1]. Ця солідарність, однак, мала амбівалентний характер: з одного боку, вона зміцнила почуття єдності, з іншого – підірвала довіру до зовнішнього світу, зокрема до влади та соціальних інститутів. С. Ганаба підкреслює, що морально-етичні наслідки Голодомору проявляються у сучасності як підвищена чутливість до несправедливості та прагнення до самозахисту [13]. У філософському вимірі це можна осмислити через етику Еммануїла Льовінаса, де "обличчя іншого" стає основою моральної відповідальності: голод змусив українців бачити в ближньому не лише жертву, а й джерело надії.

Іншим важливим аспектом є формування "етики недовіри", що стала невід'ємною частиною світобачення українців. Д. Чолак зазначає, що Голодомор, як інструмент тоталітарного придушення, зруйнував віру в суспільний договір, залишивши по собі відчуття вразливості перед владою [3]. Ця недовіра трансформувала моральну свідомість, зробивши її більш прагматичною та обережною. У термінах Іммануїла Канта, можна сказати, що Голодомор підірвав уявлення про універсальний моральний закон, замінивши його локальною етикою виживання, де добро і зло оцінюються через призму безпосереднього досвіду, а не абстрактних принципів. Водночас М. Чекаліна наголошує, що ця травма поставила перед українцями моральні дилеми, які

досі не розв'язані: як поєднати прощення з пам'яттю про злочин, як відновити справедливість у світі, де вона була зруйнована [5].

Моральний парадокс постголодоморного синдрому полягає у співіснуванні позицій жертви та героїчного опору в етичній свідомості українців. З. Атаманюк зазначає, що геноцид сформував амбівалентну самосвідомість, де відчуття втрати переплітається з гордістю за виживання [8]. Це відображається у сучасному світобаченні як прагнення до справедливості, що межує з готовністю до самопожертви. Філософськи це можна інтерпретувати як спробу примирити ніцшеанське "переоцінення цінностей" із християнською етикою милосердя: травма не лише зруйнувала старі моральні норми, але й відкрила простір для нового осмислення гідності та відповідальності.

Таким чином, постголодоморний синдром як етична травма спричинив глибокі зміни у світобаченні українців, замінивши універсальні ідеали на локальні цінності виживання та солідарності, підірвавши довіру до світу, але водночас загостривши чутливість до моральних питань. Ці трансформації не є остаточними: вони продовжують еволюціонувати, формуючи сучасну українську свідомість у діалозі між минулим і сьогоденням. Наступний крок у дослідженні – аналіз онтологічного виміру цієї травми – дозволить зрозуміти, як ці етичні зрушення вплинули на саме буття українців у світі.

II. Онтологічний вимір постголодоморного синдрому: буття в тіні історичної травми. Голодомор 1932–1933 років не лише змінив етичні орієнтири українців, але й вплинув на їхнє фундаментальне сприйняття буття, залишивши по собі онтологічний розлом, що позначається як постголодоморний синдром. Ця травма порушила базове відчуття безпеки й континууму існування, сформувавши специфічний "травматичний онтос", який визначає сучасне світобачення українців. У філософському контексті це питання стосується того, як історичний досвід голоду трансформував

розуміння світу як осмисленого простору та часу як безперервного потоку, поставивши під сумнів саму природу буття.

Одним із центральних проявів цього онтологічного зрушення є сприйняття світу як ворожого чи ненадійного буття. З. Пенцова зазначає, що Голодомор, знищивши мільйони життів і розірвавши соціальні зв'язки, сформував у колективній свідомості українців відчуття онтологічної вразливості, яке передалося наступним поколінням [11]. У термінах Мартіна Хайдеггера, це можна описати як стан "викинутості" (Geworfenheit), коли Dasein – буття людини – опиняється у світі, що не гарантує ні безпеки, ні сенсу. Голодомор став граничною ситуацією, що оголила тривогу як базовий стан існування, де світ більше не сприймається як "домівка", а як поле боротьби чи загрози. Н. Шолуха додає, що чуттєвий досвід голоду, зафіксований у міфах і переказах, посилив це відчуття, зробивши його частиною онтологічної пам'яті [9].

Роль пам'яті в онтологічному вимірі постголодоморного синдрому є особливо значущою. Вона виступає як "місток" між минулим і сьогоденням, але водночас як тягар, що ускладнює буття у теперішньому. Т. Єщенко підкреслює, що народні оповідання про Голодомор передають не лише факти, а й екзистенційне переживання втрати, формуючи діалогічність між поколіннями [12]. У філософському сенсі пам'ять про Голодомор можна розглядати через призму концепції Ганни Арендт про "проміжок між минулим і майбутнім": вона не лише утримує травму в бутті українців, але й задає питання про її значення. Чи є ця пам'ять лише баластом, що поглиблює відчуження, чи джерелом онтологічної сили, що дозволяє осмислити себе в історії? Сучасне світобачення українців свідчить про друге: пам'ять стає способом утвердження буття через опір забуттю.

Ще одним ключовим аспектом є феномен "присутності відсутнього" – вплив загиблих поколінь на сучасне буття. Л. Якубова зазначає, що Голодомор

як інструмент тоталітарного придушення залишив по собі не лише фізичну відсутність мільйонів, а й їхню символічну присутність у масовій свідомості [10]. У філософському плані це можна інтерпретувати через ідеї Жака Дерріда про "привиди": минуле не зникає, а продовжує "переслідувати" сьогодення, формуючи онтологічний простір, де живі співіснують із мертвими. Для українців це проявляється у відчутті обов'язку перед предками, що резонує у прагненні до справедливості та національного відродження. Таким чином, постголодоморний синдром стає не лише травмою, а й онтологічною умовою, що визначає спосіб буття у світі.

Отже, онтологічний вимір постголодоморного синдрому виявляє себе у трансформації сприйняття світу як ненадійного, у напруженій ролі пам'яті як онтологічного зв'язку та у присутності відсутнього як джерела буттєвої напруги. Ці зміни сформували світобачення українців як таке, що балансує між тривогою і стійкістю, відчуженням і прагненням до осмислення. Наступний етап аналізу – екзистенційний пошук сенсу – дозволить з'ясувати, як із цієї онтологічної тіні народжується надія та рух до майбутнього.

III. Екзистенційний пошук сенсу: від травми до надії у світобаченні українців. Постголодоморний синдром, що пронизує етичні та онтологічні виміри світобачення українців, не завершується лише травмою чи відчуженням – він відкриває простір для екзистенційного пошуку сенсу, який визначає сучасну українську свідомість. Голодомор як гранична ситуація (за Карлом Ясперсом) поставив перед народом питання про межі страждання, свободи та буття, спонукаючи до переосмислення життя у напрямку від відчаю до надії. Цей сюжет досліджує, як травматичний досвід трансформується у творчий опір і прагнення до сенсу, формуючи світобачення, що поєднує пам'ять про минуле з орієнтацією на майбутнє.

Одним із ключових аспектів цього пошуку є перехід від страху й відчуження до солідарності та творчого опору. В. Лациба зазначає, що

"український код виживання", сформований у горнилі Голодомору, став не лише механізмом фізичного збереження, а й екзистенційною стратегією, що ґрунтується на солідарності та здатності протистояти хаосу [1]. У філософському сенсі це можна інтерпретувати через ідеї Жана-Поля Сартра про свободу як вибір: у ситуації, коли зовнішні обставини знищують усі гарантії, людина обирає створювати сенс через дії та взаємодію з іншими. О. Федотова, Л. Галуха та С. Везомська підкреслюють, що історичні травми, зокрема Голодомор, консолідували українців як націю, перетворивши індивідуальний біль на колективну силу [15]. Сучасне світобачення українців відображає цю трансформацію: страх перед повторенням трагедії поступається активному прагненню до самореалізації та захисту власного буття.

Важливу роль у цьому процесі відіграє релігійність і духовність як засоби подолання постголодоморного синдрому. П. Ямчук пропонує концепцію "трансцендентального опору", де травма Голодомору осмислюється через христоцентричну боротьбу за духовну свободу [7]. Голодомор, знищивши матеріальні основи життя, спонукав українців звертатися до трансцендентного – Бога, вищих цінностей, вічного сенсу. У термінах Віктора Франкла, це можна розглядати як пошук "смислу через страждання": трагедія не лише руйнує, а й відкриває можливість знайти значення у тому, що пережито. Світобачення українців, таким чином, набуває рис духовної стійкості, де віра стає не лише втіхою, а й джерелом екзистенційної надії, що протистоїть нігілізму.

Нарешті, постголодоморний синдром ставить питання про майбутнє як горизонт надії: чи може усвідомлення травми стати основою для нової національної ідентичності? З. Пенцова зазначає, що вплив Голодомору на сучасну ідентичність українців проявляється у прагненні до самореалізації, що спирається на пам'ять про минуле [11]. У філософському контексті це

відображає ідею Альбера Камю про абсурд і бунт: визнаючи абсурдність страждання, людина чинить опір через творення нового сенсу. Для українців цей бунт втілюється у боротьбі за свободу та справедливість, що є прямим відлунням постголодоморного досвіду. Світобачення, сформоване цією травмою, не замикається у минулому, а спрямовується до майбутнього, де надія стає актом вибору, а не пасивним очікуванням.

Задля зручності й послідовності викладення наших міркувань в наступній таблиці ми узагальнимо, як постголодоморний синдром трансформує травму в екзистенційний потенціал, формуючи світобачення українців, орієнтоване на свободу та сенс (Таблиця № 1).

Таблиця № 1.

Екзистенційні аспекти постголодоморного синдрому та їхній вплив на українську ідентичність

Аспект	Опис	Філософський контекст	Вплив на національну ідентичність
Солідарність і творчий опір	Перехід від страху до колективної дії, консолідація через взаємодопомогу	Сартр: свобода як вибір сенсу через дію	Формування єдності, активна боротьба за самореалізацію
Духовність і релігійність	Звернення до трансцендентного для подолання травми, віра як джерело надії	Франкл: смисл через страждання	Духовна стійкість, протистояння нігілізму
Майбутнє як горизонт надії	Усвідомлення травми як основа для нової ідентичності, орієнтованої на свободу	Камю: бунт проти абсурду через творення сенсу	Прагнення до справедливості, національне відродження

Отже, екзистенційний пошук сенсу у світобаченні українців перетворює постголодоморний синдром із джерела відчаю на імпульс до творення. Від солідарності як відповіді на страх, через духовність як шлях до трансцендентного, до майбутнього як горизонту надії – ці елементи свідчать

про здатність нації переосмислювати травму у конструктивному ключі. Таким чином, сучасне світобачення українців постає як динамічний процес, що поєднує пам'ять про Голодомор із прагненням до повноти буття, відкриваючи перспективу для нової ідентичності, заснованої на свободі та сенсі.

Висновки

Дослідження впливу постголодоморного синдрому на сучасне світобачення українців через філософську призму виявило його багатогранність, що охоплює етичні, онтологічні та екзистенційні виміри. Голодомор 1932–1933 років, як етична травма, трансформував цінності українців, змістивши акцент із індивідуалізму на солідарність, сформувавши "етику недовіри" до світу та моральний парадокс, що поєднує позицію жертви з героїчним опором. Ці зміни заклали основу для специфічної моральної свідомості, яка зберігає чутливість до справедливості й відповідальності, водночас балансує між пам'яттю про минуле та прагненням до гармонії у сьогоденні.

Онтологічний аналіз показав, що постголодоморний синдром порушив базове відчуття безпеки, створивши сприйняття світу як ненадійного буття, де тривога стала невід'ємною частиною існування. Пам'ять про Голодомор виступає як онтологічний зв'язок між поколіннями, одночасно обтяжуючи та зміцнюючи буття українців, а феномен "присутності відсутнього" підкреслює вплив загиблих на сучасну свідомість, формуючи світобачення, що коливається між відчуженням і стійкістю.

Екзистенційний вимір розкрив потенціал постголодоморного синдрому як джерела творчого пошуку сенсу. Від страху й відчуження українці перейшли до солідарності та опору, спираючись на духовність як засіб подолання травми та осмислення буття через трансцендентне. Майбутнє постає горизонтом надії, де усвідомлення історичного досвіду стає основою

для нової національної ідентичності, заснованої на свободі та прагненні до повноти життя.

Таким чином, постголодоморний синдром не лише позначив світобачення українців травматичним відбитком, а й сформував його як динамічний процес, що інтегрує етичну чутливість, онтологічну глибину та екзистенційну спрямованість на сенс. Цей феномен свідчить про здатність нації трансформувати страждання у силу, відкриваючи перспективи для подальших досліджень ролі історичної пам'яті у формуванні сучасного буття українців.

Попри широке охоплення філософських аспектів постголодоморного синдрому, дане дослідження має обмеження в контексті психологічних і соціологічних аналізів, які вимагають окремого розгляду. Поглиблене вивчення конкретних соціальних процесів та індивідуальних переживань може доповнити картину, але в рамках цього дослідження основна увага була приділена філософським вимірам.

Подальші дослідження можуть зосередитися на розширенні вивчення постголодоморного синдрому в контексті соціокультурних і психологічних процесів, зокрема через призму історичної пам'яті. Вивчення того, як пережита травма впливає на нові покоління, та як це відображається у формах колективної свідомості і суспільних уявлень, є важливим напрямком для глибшого розуміння трансформацій національної ідентичності. Крім того, доцільно розглянути, як інтерпретація історії в колективній свідомості сприяє формуванню сучасних соціальних структур та політичних процесів в Україні.

Список використаної літератури

1. Лациба В. П. Український "код" виживання. До 90-ї річниці Голодомору 1932–1933 рр. в Україні [Електронний ресурс]. URL: <https://dspace.vnmu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6870/%D0%9B%D0%B0>

[%D1%86%D0%B8%D0%B1%D0%B0%20%D0%92.%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4.pdf?sequence=3&isAllowed=y](#) (дата звернення: 07.03.2025).

2. Пахольчук І. С. Рафаель Лемкін про Голодомор 1932–1933 року як акт геноциду українців. Збірник наукових статей VI Міжнародної науково-практичної конференції "Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела та новітні інтерпретації" [Електронний ресурс]. Умань, 2022. С. 135. URL:

<https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/17644/1/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%202022%D0%A3%D0%9D%D0%A3%D0%A1.pdf#page=136> (дата звернення: 07.03.2025).

3. Чолак Д. Наслідки Голодомору для самоусвідомлення українців [Електронний ресурс]. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/21216/1/Cholak.pdf> (дата звернення: 07.03.2025).

4. Лой А., Давіденко І., Мирошник К., Попіль Д. Розум за «залізною завісою»: українська філософія пізнього СРСР та світова наука. *Sententiae*. 2021. Т. 40, № 2. С. 161–183.

5. Чекаліна М. М. Голодомор-геноцид-холокост: проблема пізнання моральних складових розвитку XXI століття [Електронний ресурс]. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/19451/1/Chekalina.pdf> (дата звернення: 07.03.2025).

6. Маркова С. До методології дослідження Голодомору 1932–1933 рр.: ремінісценції українців на людиноненависницьку ідеологію Кремля [Електронний ресурс]. *Eins*. 2024. № 73. С. 99. URL:

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/univ/eins/eins_2024_73.pdf#page=99 (дата звернення: 07.03.2025).

7. Ямчук П. М. Філософія трансцендентального опору (христоцентрична битва України з лукавим). *Zeszyt Naukowy Prac Ukrainoznawczych*. 2023. № 10. С. 31–49.

8. Атаманюк З. М. Вплив геноцидів на національну самосвідомість українців. Музей геноциду «Територія пам'яті» [Електронний ресурс]. Київ, 2024. С. 46. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/21694/1/The%20problem%20of%20genocide%20challenges%20of%20modern%20societies.pdf#page=46> (дата звернення: 07.03.2025).

9. Шолухо Н. Є. Міфи про голод у парадигмі чуттєвого досвіду. *Культурологічний альманах* [Електронний ресурс]. 2022. № 4. С. 239–245. URL: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/download/132/123> (дата звернення: 07.03.2025).

10. Якубова Л. Інструментарій Голодомору у формуванні масової свідомості тоталітарної доби (на прикладі громад етнічних меншин). *Український історичний журнал*. 2024. № 3. DOI: 10.15407/uhj2024.03.091.

11. Пенцова З. С. Вплив Голодомору 1932–1933 років на формування сучасної української ідентичності [Електронний ресурс]. *Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання*. Харків, 2023. С. 280–282. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/46939/1/Zbirka_Aktualni_pytannya_suchasnoho_sotsiohumanitarnoho_znannya_2023_280-282.pdf (дата звернення: 07.03.2025).

12. Єщенко Т. Категорія діалогійності в текстах-народних оповіданнях про Голодомор. *Національна пам'ять* [Електронний ресурс]. Львів, 2021. С. 47. URL: https://new.meduniv.lviv.ua/uploads/repository/kaf/kaf_ukrlang/07.%20%D0%9D

%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/programa_problemne_kolo_natsionalna_pamyat_2021.pdf#page=47 (дата звернення: 07.03.2025).

13. Ганаба С. Морально-етичні наслідки Голодомору: історичний досвід та сучасність. Трансформації історичної пам'яті. 2022. С. 64–67.

14. Косюк О. М. Особливості відтворення історії новітніми масмедіа (на прикладі медіації Голодомору 1922–1923 рр.) [Електронний ресурс]. СГНТМ «Новий курс». 2024. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/24988/1/rozd_monogr.pdf (дата звернення: 07.03.2025).

15. Федотова О. О., Галуха Л. Ю., Везомська С. Ж. Щодо формування української національної ідентичності під впливом історичних подій ХХ століття. Вісник гуманітарних наук [Електронний ресурс]. 2024. № 1. URL: <https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/download/3/3> (дата звернення: 07.04.2025).

16. Hopper E. K., Gonzalez L. D. Historical trauma as public narrative: A conceptual review of how history impacts present-day health. *Social Science & Medicine*. 2014. 106. С. 128–136. DOI: 10.1016/j.socscimed.2014.01.04

17. Kirmayer L. J., Gone J. P., Moses J. Rethinking historical trauma. *Transcultural Psychiatry*. 2014. 51(3). С. 299–319. DOI: 10.1177/1363461514536358